

MENEJMENT FANINING MAZMUNI, MOHIYATI, RIVOJLANISH BOSQICHLARI HAMDA ZAMONAVIY BOSHQARUV TIZIMIDAGI O'RNI

Xilola Nematovna Ochilova – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Menejment” kafedrası dotsenti v.b., PhD

O‘tkirbek Ulug‘bek o‘g‘li Abduxoliquov – SamISI, Servis fakulteti, Log–324 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada menejmentning nazariy asoslari, uning mazmuni va mohiyati, rivojlanish bosqichlari hamda zamonaviy boshqaruv tizimidagi o‘rni yoritib beriladi. Shuningdek, menejment nazariyasining asosiy funksiyalari, tamoyillari va ilmiy maktablari haqida ma’lumotlar berilgan hamda tashkilot faoliyatini samarali boshqarishda menejment nazariyasining ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: menejment, boshqaruv, menejment nazariyasi, boshqaruv tamoyillari, tashkilot, strategiya, boshqaruv jarayoni, rahbarlik.

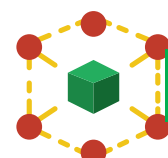
Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические основы менеджмента, его содержание и сущность, этапы развития и роль в современной системе управления. Также представлена информация об основных функциях, принципах и научных школах теории менеджмента, а также проанализировано значение теории менеджмента в эффективном управлении деятельностью организации.

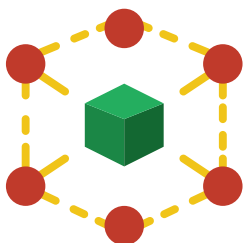
Ключевые слова: менеджмент, управление, теория менеджмента, принципы управления, организация, стратегия, процесс управления, руководство.

Abstract. This article covers the theoretical foundations of management, its content and essence, stages of development, and its role in the modern management system. Information is also provided on the main functions, principles, and scientific schools of management theory, and the significance of management theory in the effective management of organizational activities is analyzed.

Keywords: management, management, management theory, management principles, organization, strategy, management process, leadership.

Kirish. Hozirgi globallashuv va bozor iqtisodiyoti sharoitida tashkilotlarni samarali boshqarish har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Har qanday korxona yoki tashkilotning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan uning boshqaruv tizimi qanchalik to‘g‘ri tashkil etilganiga bog‘liq. Shu sababli menejment fanining nazariy asoslarini o‘rganish iqtisodiyotni rivojlantirish, korxonalar samaradorligini oshirish va resurslardan oqilona foydalanish uchun zarur hisoblanadi.

Menejment nazariyasi boshqaruv jarayonining umumiy qonuniyatlari, tamoyillari va usullarini o'rganadi. U tashkilot faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish va nazorat qilish jarayonlarini ilmiy asosda tushuntirib beradi. Menejment nafaqat iqtisodiy jarayonlarni boshqarish bilan bog'liq, balki inson resurslarini boshqarish, motivatsiya, liderlik va jamoa bilan ishlash kabi muhim jihatlarni ham qamrab oladi.

Zamonaviy menejment nazariyasi turli ilmiy yondashuvlar asosida shakllangan bo'lib, ular tashkilot faoliyatini samarali boshqarishning turli usullarini taklif qiladi. Menejment nazariyasi rahbarlarga to'g'ri qaror qabul qilish, resurslardan samarali foydalanish hamda tashkilot oldiga qo'yilgan maqsadlarga erishishga yordam beradi.

Menejment — bu tashkilot maqsadlariga erishish uchun inson, moliyaviy va moddiy resurslarni samarali boshqarish jarayonidir. Menejment jarayonida rahbarlar maqsadlarni belgilaydi, resurslarni taqsimlaydi, xodimlar faoliyatini muvofiqlashtiradi hamda natijalarni nazorat qiladi.

Menejmentning asosiy mohiyati tashkilot faoliyatini samarali tashkil etishdan iborat. Bu jarayon quyidagi asosiy elementlarni o'z ichiga oladi:

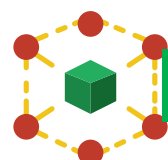
- tashkilot maqsadlarini belgilash
- faoliyat strategiyasini ishlab chiqish
- resurslarni taqsimlash
- xodimlar faoliyatini boshqarish
- natijalarni baholash va nazorat qilish

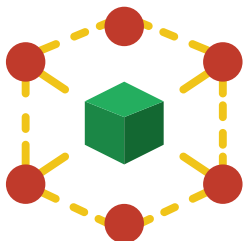
Menejment jarayonida rahbarlar nafaqat iqtisodiy masalalarni hal qiladi, balki jamoa ichidagi munosabatlarni ham tartibga soladi. Shu sababli menejment iqtisodiyot, psixologiya, sotsiologiya va boshqa fanlar bilan ham uzviy bog'liq hisoblanadi.

Menejment nazariyasi uzoq tarixiy rivojlanish jarayonida shakllangan. Turli davrlarda boshqaruvga oid turli ilmiy yondashuvlar paydo bo'lgan va ular menejment nazariyasining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan.

Ilmiy boshqaruv maktabining asoschisi sifatida Frederick Winslow Taylor e'tirof etiladi. U mehnat jarayonlarini ilmiy tahlil qilish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish mumkinligini asoslab bergan. Taylor mehnatni standartlashtirish, ish jarayonlarini optimallashtirish va ishchilarni rag'batlantirish usullarini ishlab chiqqan.

Klassik boshqaruv nazariyasining muhim vakillaridan biri Henri Fayol hisoblanadi. U boshqaruvning umumiy tamoyillarini ishlab chiqib, menejmentni universal jarayon sifatida ko'rib chiqqan. Fayol boshqaruvning 14 tamoyilini ishlab chiqib, ular tashkilotni samarali boshqarishda muhim rol o'ynashini ta'kidlagan.

Keyinchalik boshqaruv nazariyasida inson omiliga katta e'tibor qaratila boshlandi. Bu yo'nalishning mashhur vakillaridan biri Elton Mayo bo'lib, uning tadqiqotlari xodimlarning psixologik holati, jamoa muhiti va motivatsiya ish samaradorligiga katta ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi.

Shuningdek, zamonaviy menejment nazariyasi tizimli va situatsion yondashuvlarga asoslanadi. Tizimli yondashuv tashkilotni o'zaro bog'liq elementlardan iborat tizim sifatida ko'rib chiqadi, situatsion yondashuv esa boshqaruv usullari vaziyatga qarab tanlanishi kerakligini ta'kidlaydi.

Menejment jarayoni bir nechta muhim funksiyalar orqali amalga oshiriladi. Ushbu funksiyalar tashkilot faoliyatini samarali boshqarishga yordam beradi.

Rejalashtirish - tashkilot maqsadlarini belgilash va ularga erishish yo'llarini aniqlash jarayonidir. Rejalashtirish strategik va operativ rejalarni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

Tashkil etish - tashkilot tuzilmasini shakllantirish, vazifalarni taqsimlash va resurslarni joylashtirish jarayonidir.

Rahbarlik qilish - xodimlar faoliyatini boshqarish, ularni rag'batlantirish va jamoa faoliyatini muvofiqlashtirishdan iborat.

Nazorat - tashkilot faoliyati natijalarini tahlil qilish, bajarilgan ishlarni baholash va zarur hollarda tuzatish choralarini ko'rish jarayonidir.

Menejment nazariyasida samarali boshqaruvni ta'minlash uchun bir qator tamoyillar ishlab chiqilgan. Ushbu tamoyillar tashkilot faoliyatini samarali tashkil etishga yordam beradi.

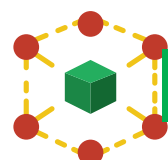
Asosiy tamoyillarga quyidagilar kiradi:

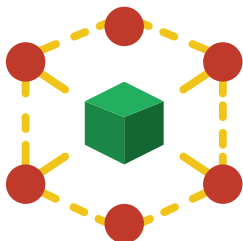
- mehnat taqsimoti
- vakolat va mas'uliyat muvozanati
- intizom
- rahbarlik birligi
- markazlashuv va markazlashmaslik muvozanati
- xodimlarni rag'batlantirish
- jamoaviy hamkorlik

Ushbu tamoyillar tashkilot ichida tartib va barqarorlikni ta'minlaydi hamda boshqaruv samaradorligini oshiradi.

Bugungi kunda menejment nazariyasi har qanday tashkilot faoliyatida muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy korxonalar kuchli raqobat sharoitida faoliyat yuritayotganligi sababli samarali boshqaruv tizimini yaratish zarur hisoblanadi.

Menejment nazariyasi rahbarlarga strategik fikrlashni rivojlantirish, to'g'ri qaror qabul qilish va tashkilot resurslaridan samarali foydalanish imkonini beradi. Zamonaviy menejmentda innovatsion boshqaruv usullari, axborot texnologiyalaridan foydalanish va inson resurslarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

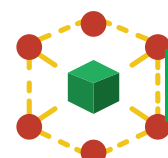

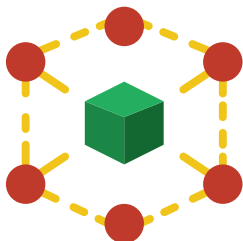
Xulosa. Xulosa qilib aytganda, menejmentning nazariy asoslari tashkilot faoliyatini samarali boshqarish uchun muhim ilmiy bilimlar tizimini tashkil etadi. Menejment nazariyasi boshqaruv jarayonining qonuniyatlari, tamoyillari va usullarini o‘rganadi hamda ularni amaliyotda qo‘llash imkonini beradi.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida menejment nazariyasini chuqur o‘rganish va uni amaliy faoliyatga tatbiq etish tashkilotlarning barqaror rivojlanishi, raqobatbardoshligini oshirish hamda yuqori iqtisodiy natijalarga erishishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qosimova D.S. Menejment nazariyasi. Darslik. – Toshkent, “Tafakkur bo‘stoni”. - 2011.
2. Pardayev O.M. Menejment. Darslik. – T.: “Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi”, 2022.
3. Ochilova Khilola (2025). The concept of privileges and its essence. International journal of artificial intelligence, American Academic publishers, volume 05, issue 11,2025 – page 930-933 <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/7734/8567>.
4. Ochilova Khilola. (2025). The Essence and Types of Material and Non-Material Compensations. American Journal of Economics and Business Management, 2025, 8(11), page 5568-5578/
<https://www.globalresearchnetwork.us/index.php/ajebm/article/view/4167/3656>.
5. Usmanova, N. M. (2022). Factors Affecting the Efficiency of Bookselling Services and Methods for their Determination. *Journal of Marketing and Emerging Economics*, 2(12), 22-27.
6. Ochilova X.N., Obloberdiyev V.A. (2025). Journal of marketing, business and management (JMBM)/ Vol. 4 ISSUE 5 NOVEMBER 2025- page 2/51-2/55.
7. Latipov, Ashur. "O‘zbekistonda O‘zini O‘zi Band Qilishda Xorijiy Tajribalar Va Ulardan Mamlakatimizda Foydalanish Masalalari." *Green Economy and Development*, vol. 1, no. 10, 30 Oct. 2023, doi:[10.55439/GED/vol1_iss10/a645](https://doi.org/10.55439/GED/vol1_iss10/a645).
8. Ochilova Khilola (2025). Evaluation of the competitiveness of management efficiency in higher education institutions. International Bulletin of applied Science and Texnology. IF=9.2. IBAST ISSN: 2750-3402/ Volume 5, Issue 05, May.2025 – 569-575.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15572813>
9. Ochilova Khilola. (2025). Ways of assessins management efficiency in higher education institutions in the conditions of an innovative economy. International Bulletin of applied Science and Texnology. UIF=9.1/SJIF=7.53. IBAST ISSN: 2770-9124/ Volume 5, Issue 05, May.2025- 187-193–. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15572706>

10. Latipov, Ashur Ali and Khamraev, Abdulkhofiz, The Experience of Implementing Digital Innovations in the U.S. Startup Ecosystem and the Opportunities for Application in Uzbekistan (October 15, 2025). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=5608930> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5608930>
11. Marupovna, U. N. (2025). ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA RESURSLARNI REJALASHTIRISH VA XATARLARNI BOSHQARISH. *Journal of marketing, business and management*, 4(5), 115-120.
12. Усманова, Н. М. (2020). ХАЛҚАРО ТУРИЗМНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ ВА ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ БЎЙИЧА АЙРИМ МАЪЛУМОТЛАР. *Turizm ilmiy-amaliy elektron jurnali*, 3(1), 76-92.

